

УДК 374

Сотська Галина Іванівна – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, головний співробітник відділу змісту і технологій навчання дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

E-mail: galasotska@ukr.net

НЕПЕРЕРВНА МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИМОГ

Анотація. У статті аналізується проблема неперервної мистецько-педагогічної освіти у сучасному соціокультурному контексті. З'ясовано, що у зв'язку з динамічними змінами вагомого значення набуває здатність вчителів, викладачів мистецьких дисциплін навчатися впродовж життя. Доведено, що ефективність розвитку неперервної мистецько-педагогічної освіти України уможливується за умови взаємозв'язку та взаємодоповнюваності формальної, неформальної та інформальної освіти, що забезпечить підготовку фахівців мистецьких дисциплін з інноваційним типом мислення, художньо-професійною культурою, зі сформованою готовністю до художньо-творчої інноваційної діяльності.

Ключові слова: неперервна освіта, мистецько-педагогічна освіта, формальна освіта, неформальна освіта, інформальна освіта.

Sotska Galina – Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Chief Researcher at the Department of the Content and Technology of Adult Education of the Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAPS of Ukraine

E-mail: galasotska@ukr.net

CONTINUOUS ART-PEDAGOGICAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY REQUIREMENTS

Summary. The problem of continuous artistic and pedagogical education in modern sociocultural context is analyzed in the article. It has been established that lifelong learning ability of teachers and teachers of art acquires significant importance due to the dynamic changes. It has been proved that the effectiveness of continuous artistic and pedagogical education in Ukraine becomes possible on the conditions of interconnection and complementarity of formal, non-formal and informal education, providing training of art specialists with an innovative type of thinking, artistic and professional culture, with a commitment to artistic and creative innovation activity.

Key words: continuous education, artistic and pedagogical education, formal education, non-formal, informal education.

Вступ. У сучасному глобалізованому суспільстві актуалізується проблема підготовки нової генерації педагогічних кадрів у сфері мистецької освіти, гуманних, духовно багатих, висококультурних фахівців, здатних не лише користуватися значним обсягом інформації, а й породжувати нові знання, бути унікальним джерелом творчості та продуктивною суспільною діяльністю – представників мистецько-педагогічної еліти суспільства.

У зв'язку з цим Президент Національної академії педагогічних наук України В. Кремень зазначає, що традиційна освіта, що намагається навчити людину на все життя у зв'язку зі зростанням динамізму розвитку людства має поступитися освіті, що формує фундаментальну особистісну компетентність – здатність навчатися впродовж життя. Адже умови життя радикально змінюються навіть упродовж проживання одного покоління. Якісна освіта має формувати потребу в постійному саморозвитку особистості за допомогою формальної, неформальної та інформальної освіти – від народження й упродовж життя [7]. Відбувається трансформація розуміння освіти через зміну формули «освіта на все життя» формулою «освіта через все життя» [2]. Це забезпечує зміну ролі людини у сучасному світі, бачення ідеалу освіченості людини та висування нових вимог до якості людського капіталу відповідно до культурно-духовних, суспільно-економічних і технологічних трансформацій, а також чисельних викликів глобального, європейського, національного, регіонального та місцевого рівнів [6]. Відповідно ефективність розвитку неперервної мистецько-педагогічної освіти України уможливується за умови взаємозв'язку та взаємодоповнюваності формальної, неформальної й інформальної освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Огляд педагогічної літератури свідчить про постійний інтерес науковців до професійної підготовки та діяльності вчителя (О. Олексюк, Н. Андрієвська, О. Апраксина, Т. Суценко та ін.); теоретичних та методичних засад розвитку післядипломної педагогічної освіти (Н. Бібік, Л. Ващенко, Н. Клокар, В. Олійник, В. Пуцова, І. Титаренко та ін.; професійного становлення фахівців в системі мистецької освіти (Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Щолокова, Г. Шевченко та ін.). Інноваційні підходи до професійного самозростання вчителів мистецьких дисциплін запропоновано С. Ковальновою, В. Лабунець, Н. Мурованою, І. Пігаревою, В. Ружицьким та ін. Аналіз наукових праць дозволяє зробити висновок про накопичення певного досвіду обґрунтування проблеми неперервної освіти, але недостатню не вирішеним залишається питання щодо неперервної мистецько-педагогічної освіти.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні значення неперервної мистецько-педагогічної освіти у сучасному соціокультурному контексті.

Методи дослідження. Для досягнення мети були здійснено аналіз філософської, психологічної, педагогічної літератури та законодавчих і нормативних документів з проблеми неперервної освіти.

Результати дослідження. У Меморандумі неперервної освіти Європейського Союзу (2000) підкреслено, що досі при формуванні політики в галузі освіти враховувалася лише формальна освіта, а іншим двом категоріям не надавалося практично жодної уваги. Континуум неперервної освіти робить неформальну та інформальну освіту рівноправними учасниками процесу навчання.

Формальна освіта (formal education) забезпечує вчителям, викладачам мистецьких дисциплін зміну освітнього рівня та підвищення кваліфікації в інститутах післядипломної педагогічної освіти, навчальних закладах та установах освіти згідно з визначеними освітньо-професійними програмами і терміном навчання, заходами державної атестації, що підтверджується отриманням відповідних документів про освіту.

У сучасних умовах формальна освіта спрямовані насамперед на утвердження неперервності, гуманістичності, демократизації, всебічності й варіативності мистецько-педагогічної освіти; забезпечення високого рівня якості професійної підготовки педагогічних кадрів у системі мистецько-педагогічної освіти; професійний розвиток мистецько-педагогічної персоналу, спроможного до роботи в умовах інституціональної відкритості закладів педагогічної і мистецької освіти; розширення мобільності завдяки встановленню транспарентності кваліфікацій та взаємовизнання дипломів [5].

Одним із завдань сучасної формальної освіти є формування фахівців мистецьких дисциплін з інноваційним типом мислення, інноваційним типом художньо-професійної культури, зі сформованою готовністю до художньо-творчої інноваційної діяльності, фахівця, здатного відповісти на всі виклики цивілізації. На сьогодні формальну мистецько-педагогічну освіту важливо розглядати як чинник саморозвитку і самореалізації, що змінює цілі освіти, її мотиви, форми, методи, роль вчителя і викладача. Це зумовлено збільшення обсягу функціональних обов'язків учителя, викладача мистецьких дисциплін як носія гуманітарної, естетичної культури, морально-етичних і культурно-естетичних цінностей, дослідника, психолога, майстра, який стимулює своїх учнів, студентів до саморозвитку, самоактуалізації, самовдосконалення, самореалізації.

Важливою ланкою у формальній мистецько-педагогічній освіті є післядипломна освіта, яка «покликана максимально задовольнити професійні, соціальні й культурологічні запити педагогів-практиків, спонукати їх до постійного самовдосконалення у професійному та особистісному вимірах» [3, с. 8], забезпечує неперервний особистісний і професійний розвиток фахівців як своєрідний випереджувальний чинник, стабілізує та адаптує педагога-фахівця та систему освіти відповідно до нових вимог соціокультурного й соціально-економічного розвитку суспільства.

Зважаючи на потребу вчителів, викладачів мистецьких дисциплін у навчанні впродовж усього життя, актуальними й визнаними стають знання, уміння й навички, здобуті у системі неформальної (non-formal education) як організованої систематичної освітньої діяльності, що проводиться поза межами формальної мистецько-педагогічної системи, забезпечує умови для самореалізації кожного фахівця, їх мистецько-педагогічного вдосконалення за основи надання широких можливостей у виборі напряму й форм освітньої діяльності у професійній сфері. Досвід високорозвинених зарубіжних країн (Великобританія, Австралія) доводить, що знання, отримані на неформальних курсах, тренінгах, майстер-класах, семінарах тощо, визнаються як частина формальної освіти і в системі вищої освіти зараховуються до кредитних модулів.

Основними ознаками неформальної освіти учителів, викладачів мистецьких дисциплін є добровільність участі, доступність для всіх бажаючих; навчання з урахуванням диверсифікованих індивідуальних потреб суб'єктів професійної підготовки; інтерактивність, творча та демократична атмосфера; опора на осмислення та аналіз особистісного досвіду (педагогічного, художнього, естетичного тощо) фахівців; залучення емоцій та інтелекту.

Неформальна мистецько-педагогічна освіта безпосередньо відображає й задовольняє особистісні потреби й запити вчителя, викладача мистецьких дисциплін, мобілізуючи його природну здатність до самоактуалізації, самовдосконалення, до духовного внутрішнього зростання, прояву мистецької творчості, яка, за слушним твердженням О. Лосєва, є цілісно інтелігентною діяльністю, розумючи за цим висловом єдність трьох ступенів: інтелігентності – свідомості (пізнання), почуття і прагнення (волі) [4]. Мистецька творчість є одним із способів зустрітися з творчим «Я» та реалізувати його в загальнономистецькому і загальнокультурному контексті, адже у процесі художньої творчості митець виражає власні думки і почуття, прагнення до прекрасного, своє ставлення до того, що відбувається у культурі і суспільстві.

Важливим аспектом неформальної освіти є активізація прояву учителями, викладачами мистецьких дисциплін власної творчої індивідуальності, яка складається з неповторності, своєрідності, незвичайності, унікальності, що проявляється у їхній художньо-творчій діяльності та її результатах, їхньому прагненні до творчого самовираження й самореалізації.

Інформальна освіта (informal education) здійснюється за межами стандартного освітнього середовища, є індивідуальною пізнавальною діяльністю вчителя, викладача образотворчого мистецтва, що супроводжує повсякденне життя. Прояв фахівцем власної активності в оточуючому культурно-освітньому середовищі (спілкування, читання, відвідування установ мистецтва і культури, здійснення подорожей, засоби масової інформації тощо) забезпечує перетворення освітніх потенціалів

суспільства в дієві чинники власного індивідуального та професійного розвитку. У цьому сенсі є важливою думка німецького педагога А. Дістервега про те, що «учитель лише до того часу здатний посправжньому виховувати й утворювати, поки сам працює над своїм власним вихованням і освітою» [1, с. 353].

У процесі інформальної освіти формується самоосвіта вчителя, викладача мистецьких дисциплін як внутрішня здатність його до пошуку, уміння створювати нові образи мистецько-педагогічної діяльності, оволодівати мистецькими технологіями та застосовувати їх в освітній практиці. Самоосвіта є рушійною силою розвитку професіоналізму вчителя, викладача мистецьких дисциплін, який характеризується рівнем його мистецько-професійної компетентності, обізнаністю у галузі мистецтва, розвиненим художньо-естетичним тезаурусом як інтелектуального та емоційного багажу, втіленого у життєвому та оцінному досвіді, здатністю реалізувати на практиці власний культурно-мистецький потенціал для одержання власного неповторного результату творчої професійної діяльності.

Самоосвітня мистецько-педагогічна діяльність учителя, викладача мистецьких дисциплін є сукупністю декількох мистецько-педагогічних «само -»: самооцінка – вміння оцінювати власні мистецько-педагогічні можливості; самооблік – вміння враховувати наявність своїх особистісних і професійних якостей; самовизначення – ціннісно-визначене духовне ставлення до культурного, природного, соціального в суспільстві, усвідомлювати свої мистецькі інтереси; самоорганізація – вміння знайти джерело пізнання й адекватні своїм можливостям форми мистецько-педагогічної самоосвіти, планувати, організувати професійно-педагогічну діяльність; самореалізація – творча реалізація учителем, викладачем мистецьких дисциплін своїх можливостей; саморозвиток – результат мистецько-педагогічної самоосвіти.

Результатом самоосвітньої мистецько-педагогічної діяльності фахівців мистецьких дисциплін є їх професійний саморозвиток – процес, який охоплює всі сфери особистості; мотиви (потреби), інтелектуальну, емоційну, вольову. Найголовніше – процес саморозвитку базується і піднімає на новий рівень функціонування, тобто інтенсифікує процеси «самості»: самопізнання, творче самовизначення, самоврядування, самоорганізацію, творчу самореалізацію, самовдосконалення учителів, викладачів мистецьких дисциплін.

Водночас інформальна освіта забезпечує умови для пошуку особистості самоіндентичності (прояв особистісного начала, визначення свого місця в оточуючому світі і співвіднесення себе з фундаментальними моральними, естетичними, духовними цінностями), професійної самоіндентичності (усвідомлення «Я» – концепції, професійного становлення і розвитку) та культурної самоіндентичності (усвідомлення себе як суб'єкта культури і носія культурних традицій, ототожнення себе з

видатними досягнення духовності національної культури), що зумовлює формування стійкості фахівців у мінливому світі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, неперервний професійний розвиток учителів, викладачів мистецьких дисциплін у межах формальної, неформальної та інформальної освіти забезпечить підготовку акмепрофесіонала, який володіє інноваційним мисленням, яке характеризується накопиченням нового знання у вигляді інновацій, під якими варто розуміти об'єктивне нове, що утворюється у процесі синтезу знань з різних сфер буття; усвідомлює значущість особистісного сенсу діяльності, Я-концепції, необхідність самовизначення і самореалізація у професійній сфері, що зумовлено переходом від прагматично-технологічної орієнтації сучасного суспільства до людиномірних орієнтирів його розвитку; володіє сформованою моральною культурою, розуміє важливість і необхідність гуманного ставлення до представників інших культур, знає і шанує права і свободи особистості, ставитися до людини як до найвищої цінності; професійно мобільний, тобто володіє здатністю гнучко перебудовувати напрям і зміст своєї діяльності, знаходити відповіді і реалізовувати себе в умовах динамічності соціального життя, відчувати себе соціально-компетентною особистістю; є свідомим громадянином України з державним мисленням, гармонійною особистістю, яка приймає власні рішення, має суспільно значущу позицію в житті, здатна до саморозвитку і самовдосконалення упродовж життя. Перспективою подальших пошуків у напрямі представленого дослідження є обґрунтування технологій неперервного професійного розвитку фахівців у процесі неперервної мистецько-педагогічної освіти.

Література

1. Дистервег А. Руководство для немецких учителей / Адольф Дистервег. – М.: АПНРСФСР, 1956 – С. 353-416.
2. Зязюн І.А. Неперервна освіта як основа соціального поступу // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр. / За ред. І.А. Зязюна та Н.Г. Ничкало: у 2-х двох частинах. – Ч. 1. – К., 2001. – С. 15–23.
3. Клокар Н.І. Управління обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти: теорія і практика: наук.-метод. посіб. / Наталія Іванівна Клокар. – К.: Міленіум, 2004. – 218 с.
4. Лосев А.Ф. История эстетических категорий / А.Ф. Лосев, В.П. Шестаков. – М.: Искусство, 1965. – 374 с.
5. Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроантлактичному освітньому просторі: монографія / авт. кол.: Н.М. Авшенюк, В.О. Кудін, О.І. Огієнко та ін. – К.: Пед. думка, 2011. – С. 34-35.
6. Про затвердження Галузевої концепції розвитку неперервної педагогічної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 14 серпня 2013 р. № 1176 / Україна. Міністерство освіти і науки // Вища школа. – 2013. – № 9. – С. 103-113.

7. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін / Доповідь Президента НАПН України В.Г. Кременя на Загальних зборах НАПН України 30 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.mext.gov.jp>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

Bibliography

1. Disterveg A. Handbook for German teachers / Adol'f Disterveg. – M.: APNRSFSR, 1956 – S. 353-416. (in Russian)
2. Zjazjun I.A. Continuous education as a basis for social progress // Neperervna profesijna osvita: teorija i praktyka: zb. nauk. pr. / Za red. I.A. Zjazjuna ta N.G. Nychkalo: u 2-h dvoh chastynah. – Ch. 1. – K., 2001. – S. 15–23. (in Ukrainian)
3. Klokar N.I. Management regional Institute of postgraduate pedagogical education: theory and practice: science.-method. p. / Natalija Ivanivna Klokar. – K.: Milenium, 2004. – 218 s. (in Ukrainian)
4. Losev A.F. The history of aesthetic categories / A.F. Losev, V.P. Shestakov. – M.: Iskusstvo, 1965. – 374 s. (in Russian)
5. Modernization of pedagogical education in European and proatlantic educational space: monograph / avt. kol. N.M. Avshenyuk, V.O. Kudin, O.I. Ogiyenko ta in. – K.: Ped. dumka, 2011. – S. 34-35. (in Ukrainian)
6. On approval of the Sectoral framework of development of continuous pedagogical education: the Ministry of education and science of Ukraine from August 14, 2013 № 1176 / Ukraine. The Ministry of education and science // Vyshha shkola. – 2013. – № 9. – S. 103-113. (in Ukrainian)
7. Problems of quality of Ukrainian education in the context of modern civilizational changes / Dopovid' Prezydenta NAPN Ukraïny V.G. Kremenja na Zagal'nyh zborah NAPN Ukraïny 30 zhovtnja 2014 r. [Elektronnyj resurs]. – URL: <http://www.mext.gov.jp>. – Zagol. z ekranu. – Mova ukr. (in Ukrainian)

УДК: 378.147.091:78

Стратан-Артишкова Тетяна Борисівна – доктор педагогічних наук, доцент, декан мистецького факультету Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
E-mail: starart4@mail.ru

ПОЛІПАРАДИГМАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ТВОРЧО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У публікації розкривається взаємозв'язок та взаємодія наукових підходів щодо вивчення проблеми творчо-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. Провідним визначено поліпарадигмальний підхід, який об'єднує системний, діяльнісний, синергетичний підходи і дає можливість виокремити важливі концептуальні позиції для розв'язання проблеми творчо-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. Підкреслюється, що спрямованість на творчо-виконавську діяльність змінює позицію майбутнього вчителя не тільки як виконавця, а й посилює його роль як вчителя-творця, розвиває творче мислення, сприяє його прагненню до